

KIRJA-ARVIO

Tuija Kirkinen

Huonekasvien kiehtova historia

Teija Alanko (2025): Kultaköynnös ja unelma. Huonekasvien historiaa. SKS kirjat: Helsinki.

Kasviekologi ja arkeobotanisti Teija Alangon teos *Kultaköynnös ja unelma – Huonekasvien historiaa* on tekijänsä viides tietokirja. Esi-koisteos *Malva ja mulperi – Poimintoja entisajan puutarhoista* pohjautui osittain Alangon vuonna 2017 valmistuneeseen väitöskirjaan *Cloister, manor and botanic gardens in medieval and early modern Finland and Sweden: An archaeobotanical approach to garden history*. Hän sai tästä kirjastaan Valtion tiedonjulkistamisen palkinnon. Alangon muihin teoksiin ja toimintaan muun muassa neulesuunnittelijana voi tutustua hänen kotisivullaan osoitteessa <https://tekstineuloja.fi/>.

Kultaköynnös ja unelma kertoo alun perin villeinä kasvaneiden kasvien ruukuttamisesta ja tuomisesta sisätiloihin. Tässäkin toiminnan alku on johdettavissa jo muinaisiin roomalaisiin, jotka istuttivat maasta kaivamiaan kasveja ruukkuihin voidakseen siirrellä niitä haluamiinsa paikkoihin. Vastaavasti antiikin Kreikassa ruukutettiin siellä luonnonvaraisina kasvavia oleantereita. Suomeen oleanteri ennätti 1700-luvulla yleistyn ensin säätyläiskodeissa ja sittemmin tavallisen kansan maaseutu- ja kaupunkiasunnoissa. Pääosa eurooppalaisten kasvihuoneisiin ja sittemmin koteihin levittäytyvistä kasveista oli kuitenkin peräisin merentakaisista siirtomaista, joista tutkimusmatkailijat ja kasvinmetsästäjät niitä rahtasivat.

Alanko jäljittää ikkunalaudoiltamme tutut pelargonit, anopinkielet ja juurut muun muassa Etelä-Afrikkaan, Madagaskarille ja Pohjois-Amerikkaan, ja kertoo kasvien vaiherikkaasta matkasta laivojen kansilla ja kapteenien hyteissä kohden Eurooppaa. Kirjoittaja tarkastelee toimintaa imperialismiin ja eurooppalaisten harjoittaman siirtomaiden sorron osana, joka kytkeytyi osaltaan eksotismiin ja taloudellisiin tavoitteisiin. Joistakin eksoottisista kasveista on sittemmin tullut vieraslajeja ja viljelykarkulaisia uusilla kasvualueillaan, ja varsinkin niin sanottujen rahakasvien kuten banaanin, kahvin ja kiniinin raaka-aineenä käytetyn kiinapuun hyödyntämisellä ja siirtämisellä on ollut merkittäviä vaikutuksia ympäristölle ja paikalliselle väestölle. Esimerkiksi espanjalaisten ensikosketus atsteekkeihin vuonna 1519 tapahtui vaniljalla maustettua kaakaojuomaa siemailleen, minkä seurauksena valloittajat pyrkivät saamaan vaniljan- ja kaakaontuotannon yksinoikeudella itselleen.

Teos on jaettu yhdeksään päälukuun alkaen uuden ajan alun kasvinmetsästäjistä ja tutkimusmatkailijoista. Seuraavaksi on vuorossa kasvien ruukutus ja ympäristönsuojelu sekä keräilyn vaarat. Tätä seuraavat muun muassa keskieurooppalaiset kasvihuoneet sekä kasvien siirtelyyn ja kotiuttamiseen kehitetyt siirtolaatikot (nk. Wardin lasikattoinen laatikko), toisen maailmansodan jälkeen heräävä koristekasviharrastus ja tämän mahdollistavat kauppapuutarhat. Kirjan toimijat ovat eurooppalaisia ja aina soveltuvin osin tarkastellaan kehityskulkuja myös Suomen näkökulmasta. Esimerkiksi kapteeni James Cookin vuonna 1768 käynnistyneelle maailmanympärysmatkalle valikoitui kirjuriksi, laitteiden

huoltajaksi ja piirtäjäksi suomalainen Herman Spöring, joka valitettavasti menehtyi laivalla levinneeseen tartuntatautiin. Kasvit itsessään edustavat maailmaa pääosin Euroopan ulkopuolella. Niiden keräily aiheutti muun muassa sukupuuttoja ja ympäristötuhoa, minkä kirjoittaja tuo selkeästi esille.

Kirjan historiallisen kaaren sisään on sijoitettu yksittäisten kasvilajien ja -sukujen kuvauksia, joissa pääpaino on kasvien lähtöalueissa ja niiden löytymiseen, siirtämiseen ja kasvattamiseen liittyvissä vaiheissa. Esimerkiksi vastikään ajankohtaisiin joulukukkiin kuuluva marraskuunkaktus päätyi suomalaisiin koteihin jo reilut sata vuotta sitten. Kasvi on peräisin Brasiliasta, jossa se kasvaa kuolleilla puunrunkoilla ja runkojen koloissa. Aikoinaan suomalaisiin kasvihuoneisiin rakennettiin tätä varten kasvin kasvupaikkoja jäljitteleviä, sammaleilla verhottuja ja puunrunkoja. Sormeni syyhyävätkin keväällä koittavaa kasvien mulanvaihtoa ajatellen, josko saisin rakenneltua omalle marraskuunkaktukselleni aidomman kasvualustan.

Kultaköynnös ja unelma on myös kertomus kasvitieteestä ja tutkijoiden halusta luokitella ja selittää ympärillään oleva luonto. Osana tätä toimintaa tuotettiin kasvien lajiominaisuuksia esittäviä akvarelleja, joita on käytetty ansiokkaasti kirjan kuvituksena. Maalaukset olivat keskeinen osa tieteellistä dokumentointia ennen kameran keksimistä. Yhdessä kasvihuoneisiin siirrettyjen elävien kasvien, kasvipreparaattien ja sanallisten kuvausten kanssa ne mahdollistivat lajien vertailun ja luokittelun. Taiteilijoissa oli mukana myös naisia, mikä ei aina ollut ongelmatonta aikakauden aateilmastossa.

Alanko on valinnut kasvimaalausten lisäksi kuvitukseksi myös historiallisia valokuvia kasvihuoneista ja asuininteriööreistä huonekasveineen, ja kokonaisuus on kaunis ja informatiivinen. Alangon teksti on erinomaista, kirjaa ei malttaisi laskea hyppysistään. Huonekasvien menneisyys on yhdistetty ansiokkaasti yleiseen historiaan ja erityisesti siirtomaapolitiikkaan, ja tämän luonnon hyödyntämisen muodon ympäristövaikutukset ja eettiset ongelmat on tuotu hyvin esille. Teos auttaa näkemään taas maailman uudessa valossa ja eri vinkkelistä, varsinkin nuo kaukaiset ikkunalautojen matkalaiset. Lupaam vaalia luonani asuvia yksilöitä suurella sydämellä.

FT Tuija Kirkinen työskentelee Helsingin yliopistossa tutkijatohtorina ja on erikoistunut kuitututkimukseen, maanäyteanalyysiin ja ihmisen ja eläimen välisen suhteen tutkimukseen. tuija.kirkinen@helsinki.fi

Bibliografia

- Alanko, T. 2017. *Cloister, manor and botanic gardens in medieval and early modern Finland and Sweden : An archaeobotanical approach to garden history*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/177559>
- Alanko, T. 2018. *Malva ja mulperi. Poimintoja entisajan puutarhoista*. SKS: Helsinki.